

et disconvenientiæ; relatio convenientiæ subdividitur in relationes identitatis, æqualitatis, et similitudinis; relatio disconvenientiæ, in relationes diversitatis, inæqualitatis, et dissimilitudinis. Relatio vero inæqualitatis, præcipue in numeris, subdividitur in varias species, secundum varias proportionones quæ attenduntur in numeris, ut in relationem dupli, quadrupli, etc., de quibus agunt arithmetici. Relatio secundi generis dividitur in relationem fundatam in actione et passione. Relatio tertii generis dividitur in relationem ad mensuram quæ est exemplar. Hæc vero species possunt rursus subdividi in alias, quas recensere non est necesse. (17)

4. DE QUALITATE.

Qualitas tripliciter sumi potest: primo latissime pro eo quod prædicatur *in quale quid* et tunc qualitates a differentiis essentialibus non distinguuntur; secundo paulo strictius, pro eo quod prædicatur *in quale accidentaliter*, et sic omne accidens potest dici qualitas; tertio demum qualitas sumitur strictissime pro certo prædicamento accidentis, cuius proprium est accidentaliter qualificare, modificare et disponere substantiam. In hoc tertio sensu sumitur hic qualitas de qua tria queruntur; 1.º quid sit; 2.º quotuplex sit; 3.º quæ sint ejus proprietates.

1. Qualitas definitur a S. Thoma: accidens modificativum seu dispositivum substantiæ. Per *To accidens* convenit qualitas cum aliis prædicamentis accidentalibus; caeteræ vero particulae exprimunt in quo ab illis distinguitur. Et ne dicas quantitatem modificare etiam substantiam in quantum illam extendit, nam proprie quantitas non modificat substantiam. Illam enim extendit præcise in quantum tribuit ipsi partes diversimodi modificabiles. At vero qualitas superveniens tali vel tali modo disponit istas partes. Unde modificare substantiam et partes ejus proprie convenit qualitati.

2. Tot sunt species qualitatis quot sunt modi quibus substantia disponi et determinari potest in se ipsa (S. Thomas, S. Theol. 1. 2, q. 49, art. 2). Sed substantia disponi potest quadrupliciter: vel enim substantia disponitur ut bene aut male se habeat, et sic constituitur prima species qualitatis, habitus et dispositio; vel substantia disponitur secundum operari, ut fortiter aut languide agat vel resistat, et hæc est secunda species, potentia aut impotentia; vel substantia disponitur secundum motum physicum, et hæc est tertia species, passio et patibilis; vel disponitur secundum partes quantitativas, et hæc est quarta species, forma et figura. De quibus sit.

Habitus et dispositio. Qualitas determinans subjectum ad bene vel male se habendum, aut firmiter inhaeret subjecto et principiis immobilibus nititur, aut solum inhæret mobiliter, in quantum habet principia instabilia. Si firmiter inhæret vocatur habitus; si mobiliter, dispositio.

Habitus sumitur tripliciter: 1.º pro possessione; nam habere idem significat ac possidere; 2.º pro vestitu; 3.º prout idem est ac bene vel male affici ac disponi. In hoc tertio sensu sumitur hic habitus et definitur: qualitas difficile mobilis determinans subjectum ad bene vel male se habendum. Dispositio vero: qualitas facile mobilis determinans subjectum ut bene vel male se habeat. Fides divina, scientia, virtus, gratia habituales sunt habitus, varii status corporis et animae qui a circumstantiis pendent vel a complexione sunt dispositiones, ut sanitas, morbus, aptitudines corporales vel spirituales, gaudium, tristitia, etc. Habitus igitur et dispositio essentialiter differunt. Quod enim aliquid ex natura sua sit difficile mobile, et quod sit facile mobile, videtur designare diversitatem principiorum essentialium quibus innititur, ac proinde facit essentialiter differre. Attamen, ut notat S. Thomas, aliquando contingit ut propter infirmitatem subjecti, habitus sit per accidens facile mobilis, et, propter obstinationem subjecti, dispositio sit difficile mobilis. Habitus dicun-

tur entitativi aut operativi, et similiter dispositiones: entitativi, quum determinant substantiam secundum proprium esse ad bene vel male se habendum; operativi, quum eam determinant secundum facultates ejus ad bene vel male operandum.

Potentia et impotentia. Hæc secunda species qualitatis definitur: qualitas disponens substantiam ad agendum vel resistendum, seu, quod idem est, principium proximum agendi vel resistendi. Potentia et impotentia non radicaliter opponuntur, sed tantum ut gradus superior et inferior ejusdem virtutis. Visus v. g. est potens in juvene et impotens in sene. Potentia et impotentia ab habitu et dispositione differunt in eo quod utrumque supponit potentiam et impotentiam, id est vim seu fortem seu debilem agendi vel resistendi, et eam determinat ad bene vel male se habendum; ut habitus justitiæ, quæ sopponit potentiam volendi, eam rectificat circa bonum alienum, ut non male teratur ad ipsum.

Passio et patibilis. Passio quintupliciter sumitur: 1.º pro proprietate essentiali consequente, ut lux dicitur passio solis, et durities adamantis; 2.º pro receptione cujuslibet effectus et sic constituit sextum prædicamentum de quo infra; 3.º specialiter pro receptione alicujus afflictivi, ut passio Christi; 4.º pro motibus appetitivis quibus ani-

mal fertur ad bonum et fugit malum, ut amor, odium, timor, ira, etc.; 5.º pro qualitate alterationem causante vel consequente, et in hoc sensu hic sumitur.

Hæc tertia species definitur: qualitas alterationem sensibilem causans, vel ab alteratione sensibile causata. Præcipuæ hujusmodi qualitates, ut veteres naturalistæ docebant, sunt calor et frigus, humiditas et siccitas, ex quibus omnes aliæ juxta ipsos proveniunt. Hæc in melius mutavit physica recentior, sed quantum ad phaenomena ordinatio prædicamentalis eadem convenienter remanet. Inter has qualitates sunt quæ perseverant, ut pallor ex melancholico temperamento, et dicuntur patibiles; sunt vero quæ cito transeunt, ut rubor ex verecundia, et vocantur passionēs.

Forma et figura. Forma quintupliciter sumitur 1.º pro spiritibus puris, et tunc dicitur substantia seu forma separata; 2.º pro actu substantiali materiam informante; sic anima dicitur forma viventis; 3.º pro qualibet essentia tanquam ejus pars principalior; 4.º pro quocumque actu sive substantiali, sive accidentali; sic albedo, virtus, scientia dicuntur formæ accidentales; 5.º pro qualitate ex dispositione partium quantitativarum resultante. De hoc ultimo sensu nunc quæstio est; aliam prooemio anthropologiae exponentur.

Hæc quarta species qualitatis definitur, qualitans resultans ex diversa dispositione partium quantitatis; et dicitur forma in rebus artificialibus, et figura in naturalibus. Plerumque attamen hæc distinctio non servatur et vicissim utraque vox utramque acceptionem habet.

3. Tres numerantur proprietates qualitatis, quarum prima est quod qualitas habeat contrarium; proprium enim est qualitatum invicem pugnare, seque mutuo de subjecto deturbare; sic calor expellit frigus, virtus vitium, morbus sanitatem. Secunda proprietas est suscipere magis et minus, scilicet intendi et remitti; attamen quaedam, ut figura, hanc proprietatem non habent. Tertia proprietas est fundare similitudinem et dissimilitudinem; quæ enim conveniunt in qualitate dicuntur similia; quæ vero non conveniunt, dissimilia.

Quantum ad coordinationem hujus prædicamenti, supremum genus est qualitas, quæ dividitur in quatuor species enumeratas, et explicatas. Prima species dividitur in habitum et dispositionem. Habitus alius est a Deo infusus, alius a nobis acquisitus.

Habitus a Deo infusus continet sub se Gratiam, Fidem, Spem, Charitatem, dona Spiritus sancti, lumen gloriæ, lumen propheticum, et alias supernaturales virtutes.

Habitus acquisitus alius est intellectua-

lis, alius moralis, seu in appetitu residens. Habitus intellectualis dividitur in intelligentiam, sapientiam, scientiam, prudentiam et artem. Habitus moralis dividitur in bonum et malum; bonus in varias virtutes, ut justitiam, temperantiam, fortitudinem, et alias ejusmodi virtutes sub istis contentas; malus dividitur in varia vitia, si tamen vitia sint annumeranda inter habitus: proprie enim videntur esse solum dispositiones, eo quod instabilibus principiis nitantur, scilicet passionibus et bonis fallacibus. Dispositio autem dividitur in corporalem et spiritualem. Corporalis in operativam, et non operativam. Operativa continet sub se varias habilitates, ut saltandi, pingendi, scribendi, etc.; non operativa continet sub se pulchritudinem, difformitatem, sanitatem, morbos, etc. Dispositio spiritualis continet sub se opinionem, fidem humanam, suspicionem et alias qualitates facile mobiles.

Secunda species, scilicet potentia et impotentia dividitur in activam et resistitivam. seu in potentiam agendi et resistendi. Potentia activa dividitur in immanentem, id est, cujus opus remanet intra principium a quo producitur, et transeuntem, id est cujus opus transit ad extra. Potentia immanens dividitur in vegetativam, cognoscitivam, et appetitivam. Vegetativa subdividitur in generativam, nutritivam et augmentativam:

cognoscitiva vero in intellectum, et sensum: et appetitiva tandem in voluntatem, et appetitum sensitivum, de quibus exactius agitur in anthropologia. Potentia vero resistendi seu resistitiva continet sub se durum, molle, solidum, fragile, &c. Quidam repunt species intentionales (*vid. anthr.*) sub hac secunda specie, quia licet compleant potentias cognoscitivas, attamen eas determinant ad bene vel male operandum, quod est proprium primæ speciei qualitatis.

Tertia species, scilicet passio et patibilis qualitas, dividi potest in quinque sensibiles qualitates, scilicet colorem, odorem, sonum, saporem, et tangibiles qualitates, ut sunt frigus, calor, &c. Nam secundum ista quinque genera qualitatum fieri videtur alteratio, vel physica in corporibus, vel intentionalis in sensibus nostris. Hæ vero qualitates subdividuntur in varias alias, ut in varios colores, sapes, &c.

Quarta species, scilicet forma et figura, dividitur in planam et solidam. Figura plana dividitur in circularem, triangularem, quadrangularem. Figura solida dividitur in sphericam, ovalem, cylindrum, cubum, &c. (18)

5 ET 6 DE ACTIONE ET PASSIONE.

Quintum et sextum prædicamentum sunt correlativa. Quæ ut innotescant sciendum est quod in quolibet effectu tria distinguuntur: 1.º egressus effectus a causa; 2.º receptio ejus in aliquo subjecto; 3.º ipsum fieri talis effectus. V. g. statua egreditur per manum a mente opificis, recipitur in marmore et per aliquod tempus est in fieri. Egressus effectus a causa vocatur actio; receptio ejus in subjecto vocatur passio; fieri autem talis effectus vocatur motus. Primum constituit prædicamentum actionis: secundum prædicamentum passionis. Motus, ut dictum est, non constituit speciale prædicamentum quia fieri est aliquid incompletum quod reducitur ad esse. Unde motus, quum sit fieri effectus reducitur ad ejus prædicamentum; ut fieri qualitatis ad qualitatem, fieri quantitatis ad quantitatem. — Sciendum est adhuc quod ex actionibus aliae sunt transeuntes, aliae immanentes. Transiens dicitur quæ producit effectum ad extra in aliquo subjecto, ut urere, secare, dealbare, &c. Immanens dicitur ea quæ nihil producit ad extra, sed tota remanet in principio a quo elicitur, ut videre, cogitare, amare, &c.

Actio prædicamentalis definitur: motus ut ab agente; passio vero; motus ut in passo.

Quæ quidem formulæ saepissime in S. Thomae operibus reperiuntur.

7 ET 8 DE PRÆDICAMENTIS UBI
ET SITU.

Ubi in commune dividitur in ubi divinum, et ubi creatum. Ubi divinum est præsentia Dei in omni loco ratione immensitatis qua omnia implet. Ubi creatum dividitur in ubi spirituale, ubi sacramentale et ubi quantitativum seu circumscriptivum. Ubi spirituale est præsentia rei spiritualis ad corpora, quæ præsentia fit in angelis per operationem; in tantum enim angelus est in loco, in quantum operatur in illo, seu applicat ipsi suam virtutem activam. In anima vero rationali talis præsentia fit per informationem: nam in tantum anima est præsens corpori in quantum informat ipsum. Ubi sacramentale est præsentia unius substantiæ sub accidentibus alterius substantiæ quæ in primam conversa est. Ubi quantitativum seu circumscriptivum est modus quidam proveniens in corpore ex eo quod sit in loco.

Prædicamentum ubi definitur: accidens resultans in corpore ex circumscriptione loci ambientis; quæ definitio, ut patet, neque ubi divino, neque ubi angelico, neque ubi sacramentali convenit, sed tantum ubi cir-

cumscriptivo, quo solo constituitur hoc prædicamentum.

Praedicamentum situs definitur: accidens disponens partes in loco; *accidens*, per quod convenit cum aliis praedicamentis; *disponens partes in loco*, quia situatio nihil aliud est quam dispositio partium per ordinem ad locum, nam eadem res manens in eodem loco potest varie disponi, ut sedendo, stando, cubando, &c.

9 ET 10 DE PRÆDICAMENTIS QUANDO ET HABITU.

Prædicamentum quando est accidens resultans in rebus ex eo quod sint in tempore tanquam dependentes et mensuratae ab illo. Haec sufficit definitio; in metaphysica quaestio temporis exponetur.

Praedicamentum habitus definitur: accidens resultans ex circumpositione vestium vel armorum. Ut enim notat S. Thomas (S. Theol. 1. 2. q. 49, art. 1) praedicamentum habitus non est ipsa vestis, aut ipsum corpus, sed aliquid resultans in corpore ex circumscriptione vestium quibus ornatur, aut armorum quibus munitur. (19)

§ 3. De Postpraedicamentis.

Pestpraedicamenta dicuntur affectiones

quaedam seu proprietates consequentes ad praedicamenta, aut quae inter ipsa ad invicem comparata reperiuntur. Hujusmodi autem sunt quinque: oppositio, prioritas, simultas, motus et modus habendi.

1. Oppositio alia est rerum, alia propositionum. De secunda tractatur infra in parte sequenti; prima constituit hoc primum postpraedicamentum. Oppositio hujusmodi definitur: repugnantia rerum inter se; in rebus enim invenitur quaedam repugnantia ex cujus temperamento, mundi pulchritudo consurgit. Haec oppositio duas habet condiciones: prima est ut opposita sint distincta, nihil enim sibi ipsi opponitur; secunda, ut inter se dicant aliqualem repugnantiam, ita ut formaliter identificari non possint. Quadruplex est sic intellecta oppositio: relativa scilicet, contraria, privativa et contradictoria.

Oppositio relativa, omnium minima, est repugnantia, seu, ut aiunt, impossibilitas duorum extremorum orta ex respectu seu relatione quam inter se important. Et quidem si relatio fuerit mutua, oppositio etiam erit reciproca; si vero relatio sit in altero tantum extremo, oppositio relativa erit non mutua. Haec oppositio, ut docet S. Thomas, in Deum potest transferri quia non privat aliqua entitate, sed solum distinguit.

Sic Pater et Filius distinguuntur in divinis per oppositionem relativam.

Oppositio contraria est repugnantia duarum formarum absolutarum et positivarum quae sub eodem genere maxime distant, et ab eodem subjecto se mutuo expellunt, ut calor et frigus, virtus et vitium, albedo et nigredo, quae in eodem genere qualitatis continentur. In oppositis contrariis quaedam habent medium, ut inter frigidum et calidum mediat tepidum, ut inter album et nigrum mediat cinereum, quaedam vero non, ut nihil justitiam inter et injustitiam mediat.

Oppositio privativa est repugnantia inter formam et carentiam ejus in subjecto apto ad illam habendum, qualis est in homine oppositio inter visum et caecitatem. In omni enim quod non natum est habere visum, carentia visus non privatio sed negatio dicitur.

Oppositio contradictoria est repugnantia seu impossibilitas inter ens et non ens, ut cum dico: homo, non-homo; quae dicitur et est omnium maxima oppositio, quia inter opposita contradictoria non datur medium. Inter contraria enim, ut dictum est, quandoque medium reperitur, et inter privativa etiam datur commune subjectum, ut per se patet, dum inter opposita contradictoria nihil mediari potest, nam quodlibet est vel non est.

2. Prioritas octuplex est: 1.º prioritas temporis secundum quam unum praecedit aliud duratione; 2.º prioritas hujus quod, ut ait Aristoteles, non reciprocatur secundum existendi consecutionem; ut unum duobus est prius, nam, si duo sunt, statim sequitur unum esse; et e contra, si unum est, non sequitur duo esse. Prius autem videtur esse id a quo non reciprocatur existendi consecutio; 3.º prioritas ordinis, ut exordium praecedit alias partes orationis; 4.º prioritas dignitatis, ut rex praecedit principes; 5.º prioritas naturae, ut essentia praecedit proprietates quae ab ipsa procedunt; 6.º prioritas originis, qui modus tantum invenitur inter divinas personas; et non est prioritas *in quo*, quia non datur aliquod instans vel signum etiam naturae in quo una persona divina sit prior alia, sed dicitur prioritas *a quo*, quia una persona procedit ab alia; 7.º prioritas generationis, ut puer praecedit virum; 8.º prioritas perfectionis, ut vir puero est prior ordine perfectionis.

3. Simultas in eis reperitur qui sunt simul, et totidem modis dicitur quot prioritas, nam prius et posterius sunt contraria, et contrariorum ratio eadem est.

4. Motus dicitur via seu tendentia ad terminum cujus est fieri. Sex modi motuum numerantur: generatio, corruptio, motus localis, alteratio, augmentatio et diminutio.

5. Habere est modus secundum quem una res dicitur haberi ab alia. Quinque modi habendi numerantur: 1.º per inhaerentiam, ut anima habet gratiam, voluntas charitatem, intellectus scientiam; 2.º per continentiam, ut venae sanguinem et lagena vinum; 3.º per possessionem, ut homo habet praedium; 4.º per relationem, ut pater filium; 5.º per juxta-positionem, ut Gallia habet oceanum ad occidentem, et ad meridiem mare mediterraneum. (20)

(17) Vide Goudin log. maj. p. 1. disp. 2. q. 4. per totum: et Roselli t. 1. q. 12. n. 2. *de Relatione*.

(18) Vide Goudin et Roselli locis citatis superiori adnot. et. q. 5. *de Qualitate*.

(19) Vide ut in superiore adnot. q. 6. *de sex aliis praedicamentis*. Goudin et Roselli.

(20) Vide ut supra q. 7. Goudin et Roselli q. 13. vide etiam Iacquier 1. p. log. c. 2. a. 3. n. 2.

PROPOSITIONES SEU CONCLUSIONES AD SUPERIOREM SECTIONEM DE PRAEDICAMENTIS PERTINENTES.

I^a Deus non continetur sub praedicamento substantiae. S. Th. 1. p. q. 3. a. 5.

- Goudin log. maj. p. 1. disp. 2. q. 2. a. 2.
- 2.^a Constitutivum essentialia quantitatis est extensio partium in ordine ad se. (Ita S. Thom. opusc. 41 et 4. *Contr. gent.* c. 65.)
- 3.^a Relatio praedicamentalis realiter distinguitur a suo fundamento. Ita S. Thom. loco ab auctore citato et 1. dist. 4. q. 1. a. 1. ad 3. et pluribus locis.
- 4.^a Oppositionis divisio quadruplex ab auctore posita sufficiens est, et adaequata. Ita Roselli t. 1. q. 13. prop. I: